

En nämnd inledde en s.k. barnavårdsutredning. Fråga bl.a. om nämnden kunde dröja med att enligt 11 kap. 2 § SoL underrätta vårdnadshavarna om utredningen därför att informationen hade kunnat påverka nämndens möjlighet att få tala med barnet

Beslutet i korthet: I en s.k. barnavårdsutredning enligt 11 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), SoL, samtalade handläggaren med en tioårig pojke utan att vårdnadshavarna före samtalet informerats om att en utredning inletts och utan samtycke från, eller information till, vårdnadshavarna om samtalet.

JO finner inte skäl att kritisera myndighetsnämnden för samtalet med pojken. Däremot kan nämnden inte undgå kritik för dröjsmålet med att informera vårdnadshavarna om den inledda utredningen. Nämnden kritiseras vidare för att vissa åtgärder som vidtogs och bedömningar som gjordes under utredningen inte har dokumenterats.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot socialtjänsten i Färgelanda kommun. Klagomålen avsåg bl.a. handläggningen av ett ärende rörande hans son BB, född 2001.

Utredning

Vissa handlingar inhämtades från socialtjänsten. Av handlingarna framgick bl.a. följande. Den 20 januari 2012 beslutades att inleda utredning enligt 11 kap. 1 § SoL avseende AA son BB. Vidare beslutades att inhämta uppgifter och genomföra samtal med berört barn även utan vårdnadshavarens samtycke. Handläggaren samtalade med BB den 30 januari 2012 utan att vårdnadshavare informerats om att utredning inletts eller lämnat samtycke till samtalet.

Med anledning av det som framkommit anmodades Myndighetsnämnden i Färgelanda kommun att yttra sig över, dels huruvida socialtjänsten borde ha samrått med vårdnadshavarna innan samtal genomfördes med BB, dels varför det inte företagits några utredningsåtgärder i ärendet under tiden den 31 januari – den 23 april 2012.

I remissvar anförde myndighetsnämnden i huvudsak följande.

Samtal med barn

[---]

I samband med tidigare anmälningar om oro för BB har försök gjorts att få till stånd samtal med BB men samtycke till samtal har då ej lämnats av vårdnadshavare. Insats i form av stödkontakt med familjebehandlare inleddes 2011-05 i samband med en anmälan om oro för BB. CC samtyckte då till insats men ej till att samtal hölls med BB.

I samband med i yttrandet aktuell anmälan, inkommen 2012-01-09, med uppgift om oro för att BB utsatts för misshandel av sin mamma gjordes bedömningen att BB kunde ha behov av ytterligare stöd och skydd. Utredning enligt 11 kap. 1 § SoL inleddes i syfte att utreda BB:s behov av stöd och skydd. Bedömning gjordes att det var av vikt att BB omgående under utredningen erbjöds möjlighet till samtal kring sin situation och uppgifterna i anmälan. Bedömning gjordes att det fanns behov av att samtal genomfördes även utan vårdnadshavares samtycke enligt 11 kap. 2 § SoL. Vårdnadshavare informerades om; att beslut fattats om att inleda utredning och att samtal skulle erbjudas BB, i samband med att samtalet med BB verkställdes. Båda vårdnadshavarna meddelade då att de ej lämnade samtycke till att socialtjänsten samtalade med BB samt att de avsåg anmäla socialtjänsten för detsamma.

Bedömning görs att samtal med BB inte kunnat genomföras om samtycke till samtal efterfrågats av vårdnadshavare.

Socialtjänsten har sedan den 1 augusti 2010 möjlighet att i vissa fall samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande. Genom FN:s barnkonvention och förändringar i svensk lagstiftning enligt konventionen har barnets ställning, barnets rätt att höras och hänsynen till barnets vilja betonats. Barnets egen kunskap om sin verklighet är en viktig utgångspunkt i alla beslut som rör barn. Barnet har rätt att få information och vara delaktig när det gäller beslut som rör barnets eget liv och egen tillvaro.

Denna möjlighet gäller vid en utredning som avses i 11 kap. 2 § SoL om behov av ingripande till ett barns skydd. Den nya bestämmelsen har förts in i 11 kap. 10 § SoL och grundas på regeringens proposition 2009/10:192.

"...Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det.

Vid en sådan utredning som avses i 2 § om behov av ingripande till ett barns skydd eller stöd får barnet höras utan vårdnadshavarens samtycke och utan att vårdnadshavaren är närvarande....". 11 kap. 10 § SoL

"Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs." 11 kap. 2 § SoL

Utredningens handläggning

Uppgifterna i inkommen anmälan bedömdes allvarliga och beslut fattades att inleda utredning enligt 11 kap. 1 § SoL samt att genomföra samtal med BB enligt 11 kap. 2 § SoL. I samtal med BB framkom ej uppgifter som bedömdes föranleda omedelbara åtgärder enligt LVU. I samtal med vårdnadshavare tillbakavisades uppgifterna i anmälan. CC motsatte sig medverkan i utredningen och ställde sig tveksam till att pågående insats i form av familjebehandling skulle fortsätta om socialtjänsten pressade henne med att inleda utredning.

Bedömning gjordes att det var av vikt för BB att då pågående insats i form av familjebehandling kunde fortgå i syfte att kunna ha fortsatt insyn och stöd i familjen. Överenskommelse gjordes att CC skulle få tid på sig att fundera över sitt deltagande i utredningen och att pågående insats fortlöpte under tiden.

Under utredningstiden har ansvarig utredare försökt få till stånd enskilt samtal med CC. CC har inte kommit på inbokade samtal och inte heller gått att nå via telefon.

Övriga omständigheter

På grund av hög arbetsbelastning på individ- och familjeomsorgen har sökandet under våren pågått efter konsult alternativt vikarie att anställa, l:e socialsekreterare har under tiden behövt göra prioriteringar gällande handläggning av ärenden. BB har under utredningstiden haft en handläggande socialsekreterare gällande insatsen i form av familjebehandling och familjebehandlare har gjort försök att ha kontinuerlig kontakt med familjen. Vikarie, med uppgift att genomföra utredningen, anställdes 2012-04-10.

Bedömning

Bedömning görs att myndighetsnämnden handlagt beslutet kring samtal med barn i enlighet med gällande lagstiftning och med barnets bästa i fokus.

Utredningsarbetet fördröjdes med anledning av brist på personal i kombination med hög arbetsbelastning. Bedömning görs dock att BB:s ärende under denna tid bevakades genom socialsekreterare med ansvar för pågående stödinsats samt av familjebehandlare.

AA yttrade sig över remissvaret.

Under handläggningen hos JO inkom AA även med kompletteringar till sin anmälan.

I ett beslut den 19 juni 2013 anförde *JO Wiklund* följande.

Bedömning

Vid en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd får nämnden, för bedömningen av behovet av insatser, konsultera sakkunniga samt i övrigt ta de kontakter som behövs. Utredningen ska bedrivas så att inte någon onödigt utsätts för skada eller olägenhet. Den ska inte göras mer omfattande än vad som är motiverat av omständigheterna i ärendet och den som berörs av utredningen ska underrättas om att en utredning inleds (11 kap. 2 § SoL).

Det finns inte skäl för mig att kommentera myndighetsnämndens beslut att inleda en utredning angående BB. Min granskning är inriktad på vissa frågor som rör den formella handläggningen av utredningen.

Samtal med barn

Enligt 1 kap. 2 § SoL ska, när åtgärder rör barn, särskilt beaktas vad hänsynen till barnets bästa kräver och enligt 3 kap. 5 § andra stycket SoL ska, när en åtgärd rör ett barn, barnets inställning så långt det är möjligt klarläggas. Hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av dess ålder och mognad.

När socialnämnden bedömer att ett samtal med barnet bör äga rum i en utredning och barnet har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma om sin medverkan, är det barnet som råder över om något samtal ska hållas. Barnets medgivande är då både en nödvändig och tillräcklig

förutsättning. Det innebär i sin tur att vårdnadshavarens samtycke till samtalet inte behöver inhämtas och att samtalet kan äga rum mot vårdnadshavarens vilja (jfr JO:s ämbetsberättelse 2006/07 s. 212 och prop. 2009/10:192 s. 32 f.).

Även i de fall där barnet inte har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma har socialtjänsten, med stöd av 11 kap. 10 § tredje stycket SoL, en möjlighet att vid vissa utredningar höra barnet utan vårdnadshavarens samtycke. Omsorgsfulla överväganden från socialtjänstens sida angående behovet av att samtal sker krävs i varje enskilt fall. Någon regel om att vårdnadshavarens inställning ska kontrolleras före samtalet finns inte. Av 1 kap. 1 § och 3 kap. 5 § SoL följer däremot att vårdnadshavaren bör informeras om samtalet innan det genomförs. Rent allmänt gäller att en utredning som rör barn ska bedrivas i samråd med barnets vårdnadshavare. Utgångspunkten är alltså att vårdnadshavarens inställning till att samtal hålls med barnet ska efterfrågas och i största möjliga mån beaktas. Frivillig medverkan och bästa möjliga samarbete med barnets vårdnadshavare är alltid att föredra och bör eftersträvas så långt det är möjligt (jfr t.ex. JO:s ämbetsberättelse 2012/13 s. 288).

I nu aktuellt fall har socialtjänsten genomfört ett samtal med BB utan att dessförinnan samråda med hans vårdnadshavare. BB var vid tidpunkten för samtalet tio år gammal. Myndighetsnämnden har i sitt remissvar inte berört frågan om BB var mogen att själv avgöra om han ville delta i samtalet eller inte. Nämnden har uppgivit att skälet till att vårdnadshavarna inte tillfrågades om sin inställning innan samtalet hölls var att bedömningen gjordes att samtal då inte skulle kunna genomföras. Den ståndpunkten grundades på att vårdnadshavarna vid tidigare tillfällen inte samtyckt till att samtal hölls med BB.

Den möjlighet som socialtjänsten ges genom 11 kap. 10 § tredje stycket SoL motiveras av att vårdnadshavarna inte ska kunna hindra att samtal genomförs med barnet när det är sakligt motiverat. Det kan exempelvis vara nödvändigt att samtal hålls med barnet för att socialtjänsten ska få ett tillräckligt underlag för att kunna ta ställning till om nämnden behöver ingripa samt hur behovet av insatser för barnet ser ut (prop. 2009/10:192 s. 16). Av den förhandsbedömning som gjordes innan utredningen avseende BB inleddes framgår att socialtjänsten bedömde att det var av största vikt att BB omgående under utredningen erbjöds möjlighet till samtal kring sin situation. Samtalet ansågs således vara en viktig del av utredningen. Det är naturligtvis möjligt att ha olika åsikter i fråga om huruvida detta varit nödvändigt eller inte men det blir då fråga om en typ av bedömningar som JO normalt är försiktig med att uttala sig om. Jag finner inte skäl att frånga den principen här. Med utgångspunkt från det som nämnden har anfört i sitt remissvar finns det inte skäl för mig att kritisera myndighetsnämnden för att samtalet med BB genomfördes utan vårdnadshavarnas samtycke och utan att de informerades om samtalet innan det ägde rum.

En annan fråga är om nämnden hade rätt att dröja med att informera vårdnadshavarna om att en utredning hade inletts.

När en utredning har inletts ska barnets vårdnadshavare underrättas om att så har skett. Bestämmelsen om nämndens upplysningsskyldighet har kommit till för att det inte ska råda något tvivel om att en utredning pågår. Familjen ska därför alltid informeras om nämndens beslut och avsikter i fråga om utredningens bedrivande (prop. 1996/97:124 s. 110). Det har ansetts otillfredsställande att utredningsarbete skulle kunna bedrivas ”bakom ryggen” på de berörda (a. prop. s. 109). Det har inte i lagen föreskrivits inom vilken tid en sådan underrättelse måste ske. Underrättelse ska dock i normalfallet ske utan onödigt dröjsmål. JO har tidigare uttalat att det i vissa speciella fall kan finnas situationer då nämnden kan avvakta något med att informera en vårdnadshavare om att en utredning har inletts. Godtagbara skäl för att dröja med informationen har i JO:s praxis ansetts vara bl.a. att vårdnadshavaren är svårt sjuk och inte bör oroas (JO:s ämbetsberättelse 1999/00 s. 243). En annan situation kan vara att vårdnadshavaren är misstänkt för brott mot ett barn och att en polisutredning om saken befinner sig i ett känsligt läge (JO:s ämbetsberättelse 2003/04 s. 311). Det får emellertid aldrig bli fråga om någon längre tid som vårdnadshavaren hålls ovetande om en pågående utredning, och det måste finnas goda skäl till varför så sker.

Myndighetsnämnden gjorde bedömningen att om vårdnadshavarna informerades om utredningen skulle det ha försvårat för socialtjänsten att genomföra det samtal med BB som ansågs vara en nödvändig del av utredningen. Nämnden avvaktade därför – från fredagen den 20 januari till måndagen den 30 januari – med att meddela BB:s vårdnadshavare att utredning hade inletts. Det dröjde visserligen inte alltför länge innan informationen lämnades och inga andra utredningsåtgärder, utöver samtalet med BB, vidtogs innan vårdnadshavarna informerades. Huvudregeln är dock, som anförts ovan, att en utredning inte ska bedrivas utan att vårdnadshavarna är informerade om att den inletts. Vad nämnden anfört utgör, enligt min mening, inte tillräckliga skäl för att frånga huvudregeln. Nämnden borde därför, tidigare än vad som nu skedde, ha informerat vårdnadshavarna om att en utredning rörande BB inleddes. Jag vill i det sammanhanget framhålla att nämnden inte hade behövt upplysa i detalj om vad utredningen avsåg om den informationen hade riskerat att störa utredningsarbetet. Inte heller hade nämnden behövt informera om sin avsikt att under utredningen tala med BB. Nämnden kan inte undgå kritik för dröjsmålet med att informera vårdnadshavarna om den inledda utredningen.

Utredningens bedrivande

Enligt 11 kap. 2 § SoL ska en utredning av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd bedrivas skyndsamt och vara slutförd senast inom fyra månader.

Beslutet att inleda utredning enligt 11 kap. 1 § SoL avseende BB fattades den 20 januari 2012. Ett samtal med BB ägde rum den 30 januari. Av de journalanteckningar som JO inhämtat från socialtjänsten framgår att inga utredningsåtgärder vidtogs, eller i vart fall inte dokumenterades, under perioden den 31 januari – den 23 april 2012. Orsaken till att utredningen mer eller mindre låg nere under den aktuella tiden tycks vara att utredarna inte lyckades få till stånd ett möte med modern. Hög arbetsbelastning verkar också ha varit en bidragande orsak. Jag noterar här att nämnden, för att komma till rätta med det sistnämnda, bl.a. anställt en vikarie med uppgift att genomföra aktuell utredning.

Nämnden har ett ansvar för att driva utredningen framåt och aktiva utredningsåtgärder måste vidtas löpande. Jag har förståelse för utredarnas önskemål om att få kontakt med modern och att svårigheten att få till stånd ett möte med henne ledde till att utredningen inte fördes framåt. Det finns dock en gräns för hur länge förvaltningen kan vara passiv när en förälder inte vill medverka i utredningen. Nämnden har då att ta ställning till om utredningen ska avslutas eller om information bör inhämtas från annan än vårdnadshavaren. Jag anser mig inte ha anledning att rikta någon egentlig kritik mot nämnden i denna del. Däremot kan jag konstatera att de försök som gjordes att kontakta modern och de bedömningar som utredarna gjorde rörande utredningsarbetet under den aktuella tiden inte har dokumenterats. Detta är en brist i handläggningen för vilken nämnden ska kritiseras.

Vad som i övrigt har förekommit ger inte anledning till någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.

Ärendet avslutas med den kritik som uttalats.